

Aldona Klimkiewicz*

CHARAKTERYSTYKA EMERYTUR KAPITAŁOWYCH FINANSOWANYCH ZE ŚRODKÓW ZGROMADZONYCH W OTWARTYM FUNDUSZU EMERYTALNYM

1. WPROWADZENIE

Przedmiotem publikacji są rozważania dotyczące zasad realizacji prawa do emerytur kapitałowych, czyli świadczeń finansowanych ze środków zgromadzonych przez ubezpieczonego w ramach kapitałowej części systemu (II filaru), funkcjonującej w oparciu o powszechne towarzystwa emerytalne (PTE) i otwarte fundusze emerytalne (OFE, Fundusz)¹.

Adresatami prawa do emerytur kapitałowych są ubezpieczeni będący członkami OFE², posiadający ustalone prawo do emerytury na nowych zasadach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (FUS)³.

Warunki nabywania uprawnień do tych świadczeń, ich realizację, wysokość, zasady wypłat i waloryzacji określa *Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r...*⁴. Akt ten stanowi element uzupełniający zreformowany system emerytalny, funkcjonujący od 1999 r., o regulację dotyczącą wypłaty świadczeń długookresowych pochodzących ze środków zgromadzonych w OFE. Komplementarną regulację miała stanowić ustawa dotycząca funduszy dożywotnich emerytur kapitałowych, która nie obowiązuje z powodu zgłoszenia do niej *veta* przez Prezy-

---

* Dr, Katedra Ubezpieczeń UŁ.

¹ *Ustawa z dnia 28 sierpnia 1997 r. o organizacji i funkcjonowaniu funduszy emerytalnych*, DzU 2004, nr 159, poz. 1667 ze zm. (zwana dalej ustawą o OFE).

² Przynależność do OFE jest obligatoryjna dla ubezpieczonych urodzonych po 31.12.1968 r., natomiast osobom urodzonym w latach 1949–1968 ustawodawca stworzył możliwość przystąpienia do wybranego OFE do końca 1999 r.

³ Określa je art. 24 ust. 1 lub art. 24a *Ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych*, DzU 2009, nr 153, poz. 1227 ze zm. (zwana dalej ustawą emerytalną).

⁴ *Ustawa z dnia 21 listopada 2008 r. o emeryturach kapitałowych*, DzU 2008, nr 228, poz. 1507 (zwana dalej ustawą). Ponadto należy wspomnieć, że zgodnie z art. 6 ustawy w zakresie nieuregulowanym stosuje się odpowiednio wskazane przepisy ustawy emerytalnej oraz *Ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych*, DzU 2007, nr 11, poz. 74 ze zm. (zwana dalej ustawą systemową).

denta RP. W konsekwencji trudno ustalić całościowy obraz jednego ze świadczeń przewidzianych jako forma wypłaty środków gromadzonych w OFE, to znaczy dożywotniej emerytury kapitałowej. Ustawodawca bowiem zdecydował o wprowadzeniu dwóch rodzajów świadczeń: okresowej emerytury kapitałowej (przysługującej od 2009 r.) i dożywotniej emerytury kapitałowej (nabywanej od 2014 r.).

System zdefiniowanej składki polegający na uzależnieniu wysokości przyszłego świadczenia od kwoty składek zgromadzonych na koncie ubezpieczonego w całym okresie ubezpieczenia objął emerytury z nowego systemu emerytalnego. Wyrazem tego jest odpowiednie określenie konstrukcji świadczeń przysługujących z obu części systemu. Emerytura kapitałowa stanowi świadczenie o indywidualnym charakterze, którego wysokość jest zdeterminowana przede wszystkim wysokością środków zgromadzonych przez ubezpieczonego na wyodrębnionym koncie w OFE⁵. Świadczenie to, łącznie z emeryturą pochodzącą z funduszu emerytalnego w ramach I filaru, posiada obligatoryjny charakter i jest kwalifikowane jako emerytura bazowa objęta gwarancjami państwa. Wysokość emerytury z obowiązkowych części systemu (I i II filar) jest uzależniona od wysokości składki, sposobu jej akumulacji, ewentualnej waloryzacji oraz efektywności inwestycyjnej. Nie bez znaczenia jest sytuacja gospodarcza występująca w momencie przejścia na emeryturę, która warunkuje wynik zastosowanych przeliczeń w celu ustalenia jej wysokości⁶.

2. WARUNKI REALIZACJI UPRAWNIENÍ DO OKRESOWEJ EMERYTURY KAPITAŁOWEJ

Prawo do okresowej emerytury kapitałowej przysługuje przez czas wyznaczony przez ustawodawcę, mianowicie w okresie przypadającym między 60 a 65 rokiem życia osoby uprawnionej. Okres ten zatem może wynosić maksymalnie 5 lat do ukończenia przez członka OFE 65 roku życia, ale może być on krótszy, w przypadku gdy nie dożyje on wspomnianego wieku lub gdy wyczerpią się środki zgromadzone na rachunku w Funduszu. W sytuacji przedwczesnej śmierci świadczeniobiorcy pozostały kapitał zgromadzony w OFE jest przekazywany osobom przez niego wskazanym.

Ubezpieczony będący członkiem OFE, uruchamia procedurę realizacji świadczenia składając odpowiedni wniosek do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (ZUS, Zakład). Zatem prawo do okresowej emerytury kapitałowej przysługuje ubezpieczonemu, który ma ustalone prawo do emerytury z FUS. To oznacza, że przedmiotowa emerytura, zgodnie z założeniami reformy emerytalnej,

⁵ Zasady członkostwa w Funduszu określa ustawa o OFE.

⁶ Chodzi o cenę jednostki rozrachunkowej, która w dużej mierze zależy od wyników inwestycyjnej działalności OFE.

nie posiada samodzielnego charakteru, ale zawsze musi występować łącznie z emeryturą pochodzącą ze środków zgromadzonych w funduszu emerytalnym. Z drugiej strony ustawa wskazuje przesłanki, które należy spełnić w celu nabycia uprawnień do emerytury kapitałowej, co świadczy o zamierzonej konstrukcyjnej odrębności omawianego świadczenia⁷. Należy również zauważyć, że pobieranie okresowej emerytury kapitałowej nie jest obowiązkowe, ubezpieczony może bowiem kontynuować zatrudnienie i przejść na emeryturę w późniejszym czasie. Taka decyzja, z punktu widzenia założeń systemu emerytalnego i polityki zatrudnienia państwa, premiujących dłuższą i świadomą aktywność zawodową ubezpieczonych, jest ze wszech miar pożądana.

Warunkami umożliwiającymi nabycie prawa okresowej emerytury kapitałowej świadczenia są:

1) ukończenie 60 lat,

2) kwota środków zgromadzonych na rachunku członka otwartego funduszu emerytalnego, ustalona na ostatni dzień miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego zostanie przyznana emerytura, jest równa lub wyższa od dwudziestokrotności kwoty dodatku pielęgnacyjnego.

Ustalenie wieku warunkującego nabycie prawa do emerytury kapitałowej na poziomie 60 lat powoduje, że w praktyce obecnie z tej formy świadczenia korzystają wyłącznie kobiety, co wiąże się dla nich z pewnymi reperkusjami na przyszłość. W tym miejscu warto zauważyć, że w wieku 60 lat na emeryturę mogą przechodzić również mężczyźni spełniający warunki do emerytury pomostowej⁸, jednakże nie rodzi to po ich stronie prawa do ubiegania się o emeryturę kapitałową. Emerytura pomostowa jest świadczeniem szczególnym, przewidzianym dla osób urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., będących pracownikami zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub szczególnym charakterze⁹, realizowanym ze środków Funduszu Emerytur Pomostowych. Natomiast emerytury kapitałowe przysługują osobom mającym ustalone prawo do emerytury z FUS.

Druga z przesłanek warunkujących nabycie prawa do emerytury kapitałowej została powiązana z wysokością dodatku pielęgnacyjnego. Ocena kwoty wkładu emerytalnego w OFE została uzależniona od dodatku pielęgnacyjnego, czyli świadczenia o charakterze ubezpieczeniowym, przysługującego świadczeniobiorcom na zasadach określonych w art. 75 ustawy emerytalnej. Wysokość do-

⁷ Por. szerzej: K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, *Komentarz do ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (DzU 09.153.1227)*, [w:] K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, *Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz*, wyd. III, ABC, 2009 (wersja elektroniczna).

⁸ Określa je *Ustawa z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych*, DzU 2008, nr 237, poz. 1656.

⁹ Por. szerzej: A. Klimkiewicz, *Kontrowersje wokół emerytur pomostowych*, [w:] *Finanse 2009 – Teoria i Praktyka, Tom I Finanse Publiczne*, „Zeszyty Naukowe” 2009, nr 546 („Ekonomiczne Problemy Usług Nr 36”), Uniwersytet Szczeciński, Szczecin 2009, s. 156 i nast.

datku jest ogłaszana w formie komunikatów Prezesa ZUS¹⁰. Kwota dodatku podlega indeksacji od każdego miesiąca, w którym dokonywana jest waloryzacja świadczenia podstawowego (np. emerytury). Ustalenie pewnego minimum dla sumy zgromadzonych składek przez członka OFE jest zabiegiem celowym, ponieważ pozwala uniknąć kosztów administracyjnych związanych z obsługą realizacji emerytury kapitałowej o niskiej wartości. Kapitał członka OFE nie spełniający ustawowego warunku co do wysokości, wzbogaci jego emeryturę realizowaną z funduszu emerytalnego.

Konsekwencją ustalenia prawa do emerytury kapitałowej jest obowiązek OFE polegający na comiesięcznym przekazywaniu na rachunek bankowy ZUS środków na wypłatę emerytury okresowej. Pomniejszają one stan konta ubezpieczonego w OFE, wpływając na redukcję wysokości przyszłej emerytury¹¹. Oznacza to uszczuplenie oszczędności emerytalnych w II filarze, a w rezultacie obniżenie wysokości dożywotniej emerytury kapitałowej, do której ubezpieczony nabędzie prawo wraz z osiągnięciem 65 roku życia. Rozwiązanie to nie jest korzystne dla kobiet i może stanowić argument na rzecz zrównania wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn, czyli w efekcie faktycznego podwyższenia wieku emerytalnego kobiet. Z całą pewnością odmienne ukształtowanie wieku emerytalnego kobiet i mężczyzn utrwali te niezadowolające tendencje, a sama okresowa emerytura kapitałowa stanie się świadczeniem o trwałym charakterze w systemie emerytalnym.

W czasie pobierania okresowej emerytury kapitałowej ubezpieczony zachowuje członkostwo w OFE. Tym samym ulega wydłużeniu faza oszczędzania środków gromadzonych w Funduszu w razie kontynuacji zatrudnienia lub innego rodzaju działalności objętej obowiązkiem ubezpieczenia emerytalnego. Późniejsze opuszczanie rynku pracy sprzyja zwiększaniu środków emerytalnych, a jednocześnie opóźnia moment rozpoczęcia wypłaty świadczenia; niewątpliwą zaletą tego rozwiązania jest uzyskanie wyższych świadczeń w zamian za odroczenie momentu realizacji uprawnień emerytalnych.

Utrzymanie członkostwa w OFE powoduje również zachowanie prawa do dziedziczenia wkładu w razie niedożycia przez członka OFE momentu przekształcenia oszczędności emerytalnych w dożywotnią emeryturę kapitałową.

Prawo do okresowej emerytury kapitałowej wygasa:

- 1) w przypadku śmierci członka OFE,
- 2) z dniem poprzedzającym dzień, w którym członek OFE ukończył 65 rok życia,

¹⁰ Obecnie kwota dodatku pielęgnacyjnego wynosi 181,10 zł miesięcznie (*Komunikat Prezesa ZUS z dnia 15 lutego 2010 r. w sprawie kwoty najniższej emerytury i renty, dodatku pielęgnacyjnego i dodatku dla sierot zupełnych oraz kwot maksymalnych zmniejszeń emerytur i rent*, M. P. nr 10, poz. 110).

¹¹ M. Zieleniecki, *Emerytury kapitałowe*, [w:] A. Wypych-Żywicka (red.), *Leksykon prawa ubezpieczeń społecznych. 100 podstawowych pojęć*, Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2009, s. 56.

3) w przypadku wyczerpania środków zgromadzonych na rachunku w OFE.

Prawo do okresowej emerytury kapitałowej ustaje również w przypadku, gdy ustanie prawo do emerytury z FUS, np. gdy zabraknie jednego z warunków uzasadniających ustalenie prawa do tej emerytury. Jeżeli prawo do okresowej emerytury kapitałowej wygasło z powodu wyczerpania środków w Funduszu, ZUS wstrzyma wypłatę okresowej emerytury kapitałowej w związku z ustaniem prawa do tego świadczenia i będzie kontynuował wypłatę emerytury z FUS.

3. WARUNKI NABYCIA PRAWA DO DOŻYWOTNIEJ EMERYTURY KAPITAŁOWEJ

Prawo do dożywotniej emerytury kapitałowej nabywa członek OFE, jeżeli:

- 1) ukończył 65 lat oraz
- 2) kwota hipotetycznej emerytury kapitałowej jest równa lub wyższa niż 50% kwoty dodatku pielęgnacyjnego.

Określając wiek uprawniający do skorzystania z dożywotniej emerytury kapitałowej zdecydowano o jego ujednoczeniu – będzie taki sam dla kobiet i mężczyzn. Pozytywnie świadczy to o respektowaniu zasady równego traktowania ze względu na płeć w zakresie kształtowania warunków emerytalnych. Jednak jak już wspomniano, z uwagi na możliwość korzystania z prawa do emerytury okresowej, może to wyrzucić niekorzystny skutek w postaci obniżenia wysokości emerytur kobiet.

Kwota hipotetycznej emerytury kapitałowej będzie stanowić równowartość kwoty będącej wynikiem podzielenia składki przez średnie dalsze trwanie życia, o którym mowa w art. 26 ustawy emerytalnej. W rozumieniu ustawy składkę będą tworzyły środki otrzymane z rachunku członka OFE. Ustalenia wysokości dożywotniej emerytury kapitałowej dokona ZUS, mnożąc zawartą w ofercie miesięczną stawkę emerytury właściwą dla wieku emerytalnego przez wskaźnik wyliczony jako wysokość składki podzielonej przez tysiąc.

4. KONSEKWENCJE BRAKU ODPOWIEDNIEJ WYSOKOŚCI ŚRODKÓW NA KONCIE CZŁONKA W OFE

Zgodnie z art. 11 ustawy, w przypadku gdy członek Funduszu nie spełnia warunku zebrania wkładu o określonej wysokości, powstają określone skutki.

W przypadku okresowej emerytury kapitałowej, zgodnie z art. 8 pkt 2 ustawy kwota środków zgromadzonych na rachunku członka OFE, powinna być równa lub wyższa od dwudziestokrotności kwoty dodatku pielęgnacyjnego. W przypadku ustalania prawa do emerytury dożywotniej, zgodnie z art. 10 ust. 1 pkt 2 kwota hipotetycznej emerytury kapitałowej powinna być równa lub wyż-

sza niż 50% kwoty dodatku pielęgnacyjnego. Okoliczności te sprawdza ZUS w ramach procedury ustalania prawa do emerytury kapitałowej i jej wysokości.

Zgromadzenie na koncie w OFE niższego wkładu niż wymagany powoduje obowiązek OFE polegający na przekazaniu środków zgromadzonych na rachunku członka do funduszu emerytalnego w ramach FUS. Zakład zawiadamia Fundusz o konieczności przekazania środków zgromadzonych na rachunku członka OFE na fundusz emerytalny.

Środki te są z kolei ewidencjonowane na koncie ubezpieczonego jako składka na ubezpieczenie emerytalne na ostatni dzień miesiąca poprzedzającego miesiąc złożenia wniosku o ustalenie prawa do emerytury, nie wcześniej jednak niż na ostatni dzień miesiąca poprzedzającego miesiąc, od którego zostanie przyznana emerytura. W efekcie środki te powiększają kwotę składek stanowiącą podstawę obliczenia emerytury realizowanej z funduszu emerytalnego na podstawie art. 24 ust. 1 lub art. 24a ustawy emerytalnej.

Nieustalenie prawa do okresowej emerytury kapitałowej i przekazanie środków na indywidualne konto w FUS oznacza jednocześnie ustanie stosunku członkostwa w OFE. Natomiast gdy nie jest spełniony warunek minimalnej wysokości emerytury hipotetycznej, ZUS nie ustala prawa do dożywotniej emerytury kapitałowej i informuje członka OFE o przekazaniu środków zgromadzonych na rachunku członka OFE na fundusz emerytalny.

5. REALIZACJA PRAWA DO EMERYTUR KAPITAŁOWYCH

Realizację świadczeń kapitałowych powierzono wyspecjalizowanej instytucji działającej w sferze ubezpieczenia społecznego, mianowicie ZUS. Zadania ZUS obejmują, m. in. kwestie ustalania prawa do emerytur kapitałowych oraz ich wypłacania. Ponadto spoczywają na nim obowiązki informacyjne względem OFE i ubezpieczonych.

Spełnienie warunków uprawniających do okresowej emerytury kapitałowej i jej wysokość ustala ZUS w drodze decyzji, na podstawie wniosku o ustalenie prawa do emerytury złożonego przez członka Funduszu, który uruchamia również procedurę ustalania prawa do emerytury finansowanej z funduszu emerytalnego. Ustalenie prawa do emerytury kapitałowej następuje z urzędu, jeśli zachodzą okoliczności określone w art. 24a ustawy emerytalnej, czyli kiedy w związku z osiągnięciem powszechnego wieku emerytalnego osoba uprawniona do renty z tytułu niezdolności do pracy przechodzi na świadczenie emerytalne.

Na ZUS spoczywa obowiązek zawiadomienia właściwego OFE o złożeniu przez członka Funduszu wniosku o ustalenie prawa do okresowej emerytury kapitałowej w celu ustalenia kwoty środków zgromadzonych na rachunku

członka OFE. Są to informacje niezbędne dla wyliczenia wysokości emerytury kapitałowej.

OFE co miesiąc przekazuje na wskazany odrębny rachunek bankowy ZUS środki na wypłatę okresowej emerytury kapitałowej w wysokości ustalonej przez Zakład¹². W przypadku gdy Fundusz nie przekaze do ZUS środków na wypłatę okresowej emerytury kapitałowej albo przekaze je w niepełnej wysokości, Zakład obciąża z tytułu tej wierzytelności rachunek bankowy OFE. Fundusz jest obowiązany utrzymywać na rachunku środki pieniężne co najmniej w wysokości stanowiącej równowartość jednomiesięcznej kwoty wypłat okresowych emerytur kapitałowych.

Zgodnie z art. 30 ust. 1 ustawy emerytury kapitałowe są wypłacane za pośrednictwem jednostki organizacyjnej ZUS, która jest właściwa do wypłaty emerytury z FUS.

Składając wniosek o emeryturę dożywotnią, członek OFE będzie zobowiązany do dokonania wyboru oferty emerytury dożywotniej z zestawienia ofert dożywotnich emerytur kapitałowych będących w dyspozycji ZUS. Według ustawy zestawienie ofert dożywotnich emerytur kapitałowych to „obowiązujące w danym kwartale zestawienie ofert dożywotnich emerytur kapitałowych”. Wybór oferty dożywotniej emerytury kapitałowej będzie nieodwołalnym oświadczeniem woli, tym samym ubezpieczony, który go dokonał, nie będzie mógł się z niego wycofać. Zakład będzie wzywał członka OFE w terminie 3 miesięcy przed ukończeniem 65 roku życia do złożenia oświadczenia. Brak złożenia oświadczenia woli o wyborze oferty spowoduje wstrzymanie wypłaty emerytury lub renty z FUS od miesiąca następującego po miesiącu, w którym członek OFE ukończył 65 rok życia. W szczególnie uzasadnionych przypadkach losowych Zakład będzie mógł wyrazić zgodę na przywrócenie terminu w celu jego złożenia.

Po otrzymaniu składki, fundusz dożywotnich emerytur kapitałowych będzie informował emeryta o możliwości wskazania imiennie jednej lub kilku osób fizycznych jako osób uposażonych, na rzecz których ma nastąpić po śmierci emeryta wypłata jednorazowego świadczenia pieniężnego, czyli „wypłaty gwarantowanej”. Dyspozycja ta będzie mogła ulec zmianie w każdym czasie. Jeżeli emeryt wskaże kilka osób uposażonych, a nie oznaczył ich udziału w wypłacie gwarantowanej, przyjęto, że udziały tych osób są równe. Wskazanie osoby uposażonej stanie się bezskuteczne, jeśli osoba ta zmarła przed śmiercią emeryta. W takim przypadku udział, który był przeznaczony dla zmarłej osoby uposażonej, będzie przypadł w równych częściach pozostałym osobom uposażonym, chyba że emeryt zadysponuje tym udziałem w inny sposób.

¹² Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 8 stycznia 2009 r. w sprawie terminu i sposobu dokonywania przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych i otwarte fundusze emerytalne czynności dotyczących okresowych emerytur kapitałowych, DzU 2009, nr 6, poz. 34.

Osoba uposażona, zgodnie z dyspozycją emeryta, nabędzie prawo do całości albo części wypłaty gwarantowanej, jeżeli śmierć emeryta nastąpiła w ciągu 3 lat od dnia przekazania składki do funduszu dożywotnich emerytur kapitałowych. Brak dokonania dyspozycji odnośnie osoby uposażonej będzie oznaczać wskazanie jako osoby uprawnionej małżonka, o ile w chwili śmierci emeryta pozostawał z nim we wspólności ustawowej, a w przypadku gdy nie posiada małżonka, z którym pozostawał we wspólności ustawowej, wypłata gwarantowana wchodzi w skład spadku. Zaprezentowane rozwiązanie zapewnia ciągłość prawa do dziedziczenia środków akumulowanych w OFE w okresie trwania ubezpieczenia emerytalnego. Ponadto nie bez znaczenia jest wydzwitek społeczny uprawnień zagwarantowanych najbliższemu, choć można mieć zastrzeżenia do wskazanego okresu, w jakim można z nich korzystać¹³.

6. PODWYŻSZENIE EMERYTURY DO KWOTY ŚWIADCZENIA NAJNIŻSZEGO

Jeżeli suma emerytury z funduszu emerytalnego i okresowej emerytury kapitałowej jest niższa od kwoty emerytury najniższej obowiązującej w dniu, od którego zostanie podjęta wypłata obu emerytur, emeryturę z I filaru (wraz ze zwiększeniami) podwyższa się w taki sposób, aby suma obu emerytur nie była niższa od kwoty świadczenia najniższego. Podwyższenia emerytury z FUS dokonuje się na zasadach określonych w art. 87 ustawy emerytalnej, który wskazuje warunki otrzymania świadczenia najniższego dla ubezpieczonych urodzonych po dniu 31 grudnia 1948 r., których wysokość emerytury obliczona zgodnie z art. 26 będzie niższa niż kwota emerytury minimalnej określona w art. 85 ust. 2–3 ustawy emerytalnej.

Prawo do podwyższenia do kwoty najniższej emerytury przysługuje osobie, która:

- ma ukończony wiek 60 lat w przypadku kobiety,
- udowodniła okresy składkowe i nieskładkowe w wymiarze wynoszącym co najmniej 20 lat w przypadku kobiety.

Jeżeli jednak okresowa emerytura kapitałowa nie jest wypłacana z emeryturą z FUS, lecz z innym świadczeniem, do którego prawo ustalił ZUS lub inny organ emerytalny lub rentowy, np. wojskowy organ emerytalny – emeryturę tę wypłaca się w wysokości wynikającej z wyliczenia. W tym przypadku nie obowiązuje zasada wynikająca z art. 87 ustawy emerytalnej (podwyższenie świadczenia w faktycznie wyliczonej wysokości do kwoty świadczenia najniższego). W rezultacie prawo do podwyższenia do kwoty najniższej emerytury nie przysługuje w razie zbiegu prawa do emerytury z FUS z prawem do:

¹³ Por. również J. Strzelecka, *Opinia dotycząca rządowego projektu ustawy o emeryturach kapitałowych (druk 743)*, www.sejm.gov.pl.

1) emerytury wojskowej lub policyjnej, o której mowa w art. 85 ust. 6 ustawy emerytalnej, m. in. emerytury wojskowej obliczonej według zasad określonych w art. 15a *Ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r...*¹⁴,

2) emerytury rolniczej określonej w przepisach o ubezpieczeniu społecznym rolników¹⁵.

7. KOSZTY USTALANIA PRAWA DO EMERYTURY KAPITAŁOWEJ PONOSZONE PRZEZ ZUS

W razie utrzymania pewnych rozwiązań dotyczących procedur wypłaty dożywotniej emerytury kapitałowej, zakład emerytalny będzie przekazywał do ZUS środki na pokrycie opłaty z tytułu kosztów obsługi dożywotniej emerytury kapitałowej przez Zakład, dotyczącej w szczególności:

- postępowań w sprawach o ustalenie prawa i wysokości dożywotniej emerytury kapitałowej, o ponowne ustalenie prawa i wysokości dożywotniej emerytury kapitałowej, doręczania dożywotniej emerytury kapitałowej;
- egzekucji nienależnie pobranej dożywotniej emerytury kapitałowej;
- egzekucji i potrąceń z dożywotniej emerytury kapitałowej;
- czynności dokonywanych dla celów podatkowych.

Wysokość opłaty nie będzie mogła być wyższa niż 0,5% kwoty najniższej emerytury w rozumieniu art. 85 ust. 2 ustawy z emerytalnej¹⁶.

8. ZASADY FINANSOWANIA EMERYTUR KAPITAŁOWYCH

Świadczenie emerytalne z części kapitałowej systemu jest wyliczane w oparciu o środki gromadzone w okresie aktywności zawodowej członka OFE. Pochodzą one z części składki emerytalnej wpływającej do funduszu emerytalnego funkcjonującego w ramach FUS, a wydzielona jej część jest przekazywana do wybranego przez ubezpieczonego OFE. Środki te są następnie akumulowane oraz poddawane działalności inwestycyjnej przez Fundusz, a uzyskany w ten sposób zasób pieniężny będzie przekształcony w emerytury kapitałowe. Stanowi to wyraz zasady kształtowania wysokości świadczeń emerytalnych w oparciu o wysokość wpłat wnoszonych do systemu¹⁷.

¹⁴ *Ustawa z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin*, DzU 2004, nr 8, poz. 66 z późn. zm.

¹⁵ *Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników*, DzU 2008, nr 50, poz. 291 ze zm.

¹⁶ Od dnia 1 marca 2010 r. kwota najniższej emerytury wynosi 706,29 zł.

¹⁷ M. S z c z e p a ń s k a, *Opinia dotycząca rządowego projektu ustawy o emeryturach kapitałowych (druk 743)*, www.sejm.gov.pl.

Wysokość okresowej emerytury kapitałowej stanowi iloraz podanej przez Fundusz kwoty środków zgromadzonych na rachunku członka OFE i średniego dalszego trwania życia dla osób w wieku równym wiekowi przejścia na emeryturę danego ubezpieczonego. W związku z powyższym będą miały zastosowanie tablice dalszego trwania życia jednolite dla mężczyzn i kobiet, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego. Mamy zatem do czynienia z realizacją zasady równego traktowania w zakresie ustalania wysokości emerytur kapitałowych wyrażonej w art. 2 ustawy. Stanowi on, że w procedurze ustalania wysokości świadczeń obowiązuje bezwzględny zakaz ich różnicowania ze względu na następujące kryteria: płeć, stan zdrowia, stan cywilny lub rodzinny. Szczególne znaczenie w tym kontekście posiada kryterium płci, ponieważ jednym z dwóch podstawowych warunków kształtujących wysokość emerytury jest oczekiwana długość życia osób pobierających świadczenia oceniana na podstawie tablic tak skonstruowanych, że pozwalają one na pewne wyrównanie wysokości emerytur kobiet i mężczyzn.

Tym samym zarówno okresowe, jak i dożywotnie emerytury kapitałowe będą obliczane w oparciu o ujednoczone tablice dalszego trwania życia dla kobiet i mężczyzn. Przyjęcie tego rozwiązania powoduje redystrybucję środków wśród uczestników systemu w kierunku od mężczyzn do kobiet i przekłada się na zwiększenie wysokości świadczeń tych ostatnich. Pewne wątpliwości może budzić zastosowanie wspólnych tablic życia przy obliczaniu okresowej emerytury wypłacanej przez OFE w sytuacji, gdy do tych świadczeń są uprawnione wyłącznie kobiety. Taki zabieg korzystnie podwyższa okresowe świadczenie emerytalne, lecz jednocześnie spowoduje uszczuplenie w większym stopniu środków zgromadzonych w OFE niż przy zastosowaniu tablic jedynie dla kobiet, a w konsekwencji obniżenie dożywotniej emerytury kapitałowej.

Wysokość dożywotniej emerytury kapitałowej stanowi zaokrąglony w górę do pełnych złotych iloczyn, zawartej w ofercie dożywotniej emerytury kapitałowej, obowiązującej w dniu złożenia wniosku o ustalenie prawa do dożywotniej emerytury kapitałowej, miesięcznej stawki dożywotniej emerytury kapitałowej, właściwej dla wieku emeryta, oraz wskaźnika wyliczonego jako wysokość składki podzielonej przez tysiąc.

Świadczenie może ulec przeliczeniu na wniosek emeryta, jeśli po dniu, od którego przyznano okresową emeryturę kapitałową, emeryt podlegał ubezpieczeniom: emerytalnemu i rentowym. Wówczas wyrażone w miesiącach średnie dalsze trwanie życia ustala się dla wieku danego ubezpieczonego w dniu złożenia wniosku o ponowne ustalenie wysokości emerytury.

W związku z korelacją emerytury kapitałowej i emerytury z funduszu emerytalnego złożenie wniosku powoduje również przeliczenie wysokości tej ostatniej. Zakład niezwłocznie informuje OFE o zmienionej wysokości okresowej emerytury kapitałowej.

9. ZAŁOŻENIA WALORYZACJI EMERYTUR KAPITAŁOWYCH

Okresowa emerytura kapitałowa jest waloryzowana corocznie na zasadach i w trybie określonym przez ustawę emerytalną. Zgodnie z jej art. 88 waloryzacja jest przeprowadzana corocznie od dnia 1 marca i polega na pomnożeniu kwoty świadczenia i podstawy jego wymiaru, w wysokości przysługującej ostatniego dnia lutego roku kalendarzowego, w którym przeprowadza się waloryzację, przez wskaźnik waloryzacji. Wskaźnik waloryzacji to średnioroczny wskaźnik cen towarów i usług konsumpcyjnych w poprzednim roku kalendarzowym zwiększony o co najmniej 20% realnego wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim roku kalendarzowym.

Wskazane zasady i parametry pozwalają zakwalifikować przyjęty model waloryzacji jako coroczny, następczy (*ex post*), oparty na współczynniku inflacji z uwzględnieniem wzrostu płac w poprzednim roku kalendarzowym. Mechanizm obejmuje kombinację dwóch wskaźników – cen towarów i usług konsumpcyjnych w poprzednim roku oraz wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w poprzednim roku kalendarzowym. Oznacza to, że realizowana formuła waloryzacji niweluje wpływ inflacji na realną wartość świadczenia oraz w ograniczonym stopniu gwarantuje świadczeniobiorcom udział we wzroście dochodu narodowego.

Realizacja podwyżek została powierzona Zakładowi, który po przeprowadzonej waloryzacji niezwłocznie informuje OFE o zmienionej wysokości okresowej emerytury kapitałowej.

Przyjęte rozwiązanie pozwala na waloryzację obu części emerytury w oparciu o taki sam mechanizm. Z uwagi na traktowanie emerytury z funduszu emerytalnego i emerytury kapitałowej jako całości, należy zabieg ten ocenić pozytywnie, zwłaszcza jeśli uwzględni się cele, które w wymiarze indywidualnym i społecznym realizuje waloryzacja. Mankamentem regulacji obejmującej waloryzację emerytur kapitałowych jest brak wskazania źródeł jej finansowania, czyli określenia, skąd mają pochodzić środki związane z mechanizmem corocznego podwyższania świadczeń emerytalnych, ewentualnie kto miałby je zapewniać.

10. WYPŁATY OKRESOWYCH EMERYTUR KAPITAŁOWYCH

W latach 2009–2013 z kapitałowej części systemu emerytalnego będzie można uzyskać wyłącznie prawo do okresowych emerytur i otrzymywać je będą tylko kobiety. Natomiast dożywotnie emerytury kapitałowe będą przysługiwały dopiero od 2014 r., czyli od momentu, w którym pierwsi członkowie OFE ukończą 65 rok życia.

Tabela 1

Liczba i kwota okresowych emerytur kapitałowych wypłaconych przez ZUS w grudniu 2009 r.

Otwarty fundusz emerytalny	Okresowa emerytura kapitałowa	
	liczba	kwota (w zł)
AEGON OFE	21	1 017,80
Allianz Polska OFE	3	96,94
Amplico OFE	23	1 304,44
Aviva OFE Aviva BZ WBK	31	2 995,75
AXA OFE	13	751,52
Generali OFE	13	776,85
ING OFE	46	6 572,04
Nordea OFE	10	595,84
Pekao OFE	7	525,84
PKO BP Bankowy OFE*)	9	791,40
OFE Pocztylion	12	661,48
OFE Polsat	3	96,58
OFE PZU „Złota Jesień”	22	1 675,90
OFE WARTA	5	307,25
Razem	218	18 169,63

Źródło: www.knf.gov.pl, stan z dnia 16.01.2010.

W 2009 r. rozpoczęły się pierwsze wypłaty okresowych emerytur kapitałowych. W styczniu 2009 r. realizowano wypłatę jednej emerytury z OFE, a jej wysokość obliczono na 21,28 zł¹⁸. Tak niska wysokość wskazanego świadczenia wskazuje na niewielką kwotę środków zgromadzonych na rachunku w Funduszu, wynikającą m. in. z krótkiego okresu akumulacji oszczędności. W kolejnych miesiącach prawo do okresowych emerytur nabywało coraz więcej członków OFE, co spowodowało wzrost liczby wypłat do 218 na łączną kwotę 18 169,63 zł w ostatnim miesiącu 2009 r. (por. tab. 1). Szacunki wskazywały, że w 2009 r. ze wspomnianego świadczenia może skorzystać nawet 2,65 tys. członków OFE¹⁹, zaś liczba wypłacanych emerytur okresowych świadczy o tym, że prawo do nich realizuje jedynie niewielki odsetek uprawnionych.

¹⁸ www.knf.gov.pl, stan z dnia 16.01.2010.

¹⁹ www.mpips.gov.pl, stan z dnia 18.01.2010.

11. WNIOSKI

1) Emerytura kapitałowa powiązana ściśle z emeryturą pochodzącą z FUS tworzy jedno świadczenie finansowane ze środków zgromadzonych w I i II filarze publicznego systemu ubezpieczenia emerytalnego.

2) Wprowadzenie emerytur kapitałowych stanowi uzupełnienie reformy systemu emerytalnego w Polsce; nadal jednakże otwarta pozostaje kwestia regulacji dożywotniej emerytury kapitałowej. Jest to istotny mankament regulacji prawa emerytalnego, w związku z czym należy postulować przyjęcie odpowiednich rozwiązań w możliwie krótkim czasie.

3) Zasady obliczania i wypłaty emerytur kapitałowych pozwalają na odzwierciedlenie indywidualnego wkładu do systemu członka OFE, co odpowiada założeniom systemu zdefiniowanej składki.

4) Okresowa emerytura kapitałowa jest świadczeniem terminowym i zarazem przejściowym, dlatego też wraz z osiągnięciem przez uprawnionego wieku wyznaczonego na 65 lat, prawo do niej ustaje, natomiast powstaje prawo do dożywotniej emerytury kapitałowej.

5) Przyjęto ujednolicony wiek wykupu dożywotniej emerytury kapitałowej dla kobiet i mężczyzn (65 lat), co w konsekwencji oznacza respektowanie zasady niezależności wysokości świadczeń od płci. Krótszy czas oszczędzania oraz fakt pobierania przez kobiety okresowej emerytury kapitałowej wpływa znacznie na niższą wysokość ich dożywotniej emerytury kapitałowej.

6) Zachowano możliwość dziedziczenia środków zarówno w całym okresie trwania okresowej emerytury kapitałowej, jak i w ciągu 3 pierwszych lat wypłacania dożywotniej emerytury kapitałowej.

7) Obniżono koszty funkcjonowania systemu poprzez zastosowanie rozwiązania pozwalającego na wypłatę okresowej emerytury kapitałowej bezpośrednio ze środków zgromadzonych w OFE. Mamy zatem do czynienia z sytuacją, w której dochodzi do umorzenia części jednostek rozrachunkowych członka OFE i ich zamiany w strumień periodycznych wypłat o zdefiniowanej liczbie transz.

Aldona Klimkiewicz

CHARACTERISTICS OF PENSIONS FUNDED FROM INDIVIDUALS' SAVINGS IN OPEN PENSION FUNDS

The article discusses the rules governing the exercising of the right to fully-funded pensions. The pensions were introduced into Poland under the pension system reform. The law specifies two types of benefits: a periodic annuity (effective as of 2009) and a lifetime annuity (from 2014).

A fully-funded pension is a personal benefit whose level depends on the amount of funds the insured person has accumulated on an individual account kept by the chosen Open Pension Fund. Both the fully-funded pensions and those paid under the so-called first pillar are protected by the state. A periodic annuity is a fixed-term and temporary benefit, which means that a person reaching the statutory age of 65 years becomes illegible for it, receiving a lifetime annuity instead.

It is worth noting that the age when the fully-funded pensions can be drawn is the same for men and women (65 years). Therefore, the social insurance system complies with the rule of non-discriminatory treatment of its clients. Nevertheless, the fact that women save for shorter periods and draw periodic annuities may affect the final amounts of lifetime annuities they will draw.

Key words: a fully-funded pension, a periodic annuity, a lifetime annuity, the Open Pension Fund, the amount of funds.